

Szlak Doliny Liwca

Region pogranicza mazowiecko-podlaskiego, w którym położony jest Powiat Węgrowski, cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród turystów, zwłaszcza mieszkańców Warszawy i jej najbliższych okolic. Jest to niezwykle interesujący obszar kulturowy o bogatej historii, odznaczający się dużą liczbą wysokiej klasy zabytków skoncentrowanych na stosunkowo niewielkiej przestrzeni. Przez Powiat Węgrowski wiodą tradycyjne trasy turystyczne do Drohiczyzna, Białowieży i Treblinki.

Opis szlaku

Szlak Doliny Liwca przebiega drogą nr 697, 637 i drogą nr 62. Towarzyszy on dolinie Liwca i jego dopływu - Kostrzynia.

Odgąnięcia szlaku:

1. początek w punkcie połączenia drogi E-30 (Warszawa- Terespol z drogą wojewódzką nr 697) droga nr 697 i 637: droga E-30- Trzebusza- Grębków (Sucha)- Grodzisk- Liw- Węgrów.
2. początek w Węgrowie droga nr 62- Starawieś, Paplin, Kamionna (Baczki), Łochów, Gwizdały.
3. początek w punkcie połączenia drogi Chodów- Mokobody - Budziszyn - Węgrów

Część POŁUDNIOWA szlaku (E- 30- Węgrów)

1. Grębków- neogotycki kościół z 1903 r. , proj. K. Zajązkowskiego.

Skręcając przed kościołem w prawo, drogą w kierunku na Kopcie, docieramy do Suchej, rodowego gniazda Cieszkowskich herbu Dołęga, z którego wyszedł niejedyn dygnitarz dawnej Rzeczypospolitej. Ziemiańskie tradycje kontynuuje Muzeum Architektury Drewnianej założone w 1987 przez profesora Marka Kwiatkowskiego, dyrektora warszawskich Łazienek Królewskich r. Dawna rezydencja Cieszkowskich to rozłożysty, modrzewiowy dwór zbudowany w 1743 roku, położony w starym parku. Miejsce urodzin znanego filozofa Augusta Cieszkowskiego. Odrestaurowane wnętrza dworskie udostępniane są turystom, podobnie jak kilkanaście obiektów architektury drewnianej ściągniętych do Suchej z bliższej i dalszej okolicy, m. in. wiatrak holenderski, dzwonnica, karczma, maneż, chałupa chłopska - schronienie księdza Stanisława Brzóska, ostatniego żołnierza- partyzanta Powstania Styczniowego. Niedawno do tego szacownego grona dołączył piękny dziewiętnastowieczny dwór klasycystyczny z Rudzienka.

2. Grodzisk

Jadąc dalej szosą na Węgrów, po osiągnięciu wsi Karczewiec, trzeba skręcić w kierunku wschodnim (drogowskaz), aby po niecałych 3 kilometrach dotrzeć do sennej wsi położonej na wysokiej skarpie Liwca, na skraju której ulokował się potężny gród obronny z XI w. , o rozmiarach chętnie porównywanych do powierzchni Wawelu (prawie 5 hektarów!). Z dawnej warowni chroniącej niegdyś wschodnią granicę Mazowsza pozostały potężne wały i tradycja, że tu niegdyś kończyła się Polska.

Wysokie wały warowni to niezwykle nastrojowe, malownicze miejsce z punktem widokowym na rozległą , zieloną dolinę rzeczną, usianą białymi sylwetkami brodzących bocianów, a czasami nawet żurawi.

3. Liw

Dalsza trasa prowadzi do Liwa. Z oddali widać dwie smukłe, czerwone wieże kościoła p. w. św. Leonarda Opata (proj. J. P. Dziekońskiego z 1907 r.). Wzdłuż głównej ulicy (Nowomiejskiej) usadowiły się rozłożyste drewniane domy. Niektóre z nich pamiętają czasy, kiedy Liw był miastem, stolicą ziemi i starostwa.

Najciekawszy zabytek Liwa to zespół zamkowo-dworkowy. Pierwotnie był tu drewniany gród kasztelański, kontrolujący trakt handlowy i przeprawę na granicznej rzece Liwiec. W początkach XV w. gród przebudowano na zamek murowany. Zniszczony przez Szwedów w 1656 r. i 1703 r. , zmienił radykalnie swój wygląd w 1782 r. : obok zachowanej wieży bramnej na fundamentach gotyckich powstał dwór barokowy, siedziba starostwa. Obecnie mieści on Muzeum

Zbrojownię z bogatymi zbiorami broni z XV - XX w. oraz mebli, tkanin, malarstwa i unikalną kolekcję reprezentacyjnego portretu sarmackiego.

4. Pola bitew i punkty widokowe

Liwskie Mosty

Jadąc z Liwa w kierunku Węgrowa osiągamy po 2,5 km tzw. Liwskie Mosty, miejsce krwawych walk o przeprawę na rzece Liwiec w kwietniu 1831 r. podczas powstania listopadowego. Walki, toczone ze zmiennym szczęściem, kosztowały obie strony po ok. 1000 żołnierzy rannych i zabitych. Do księgi zwycięstw kawalerii polskiej przeszła zwycięska szarża pod Jarnicami ułanów dowodzonych przez słynnego napoleończyka, pułkownika A. . Konopkę.

Sowia Góra

Warto na chwilę zboczyć z głównej trasy (w prawo, za mostem, w kierunku na Jarnice) aby po przejechaniu 6 km dotrzeć do Sowiej Góry- morenowego wzniesienia górującego nad szeroką w tym miejscu doliną Liwca.

Nadzwyczajna jest panorama doliny roztaczająca się w promieniu kilku kilometrów. Widać stąd szerokie, zielone łągi, urozmaicone rozczochranymi prze wiatry kępami krzaków, czarnymi punktami jałowców i pojedynczymi, starymi drzewami. Przestrzeń łąk przecina wijący się w ciasnych skrętach Liwiec, obramowany gęsto rosnącą wikliną. Sowia Góra to niezwykle miejsce, zanurzone w tajemniczej aurze obrzędów odprawianych na jej szczycie w prehistorii, staje się radosną niespodzianką dla każdego, kto zawita w te strony.

Pomnik bitwy pod Węgrowem 1863 r.

Przed Węgrowem, przy drodze na Siedlce (ok. 300 m w prawo do drogi 69.

Na pagórku po prawej stronie szosy widnieje z daleka potężny głaz narzutowy ustawiony na grobie bohaterskich kosynierów, poległych podczas szturm na armaty rosyjskie w słynnej bitwie 3 lutego 1863 r. Nierozstrzygnięta bitwa, stoczona pomiędzy kilkutysięcznym (!) oddziałem A. Jabłonowskiego -"Genueńczyka" i J. Matlińskiego -"Janko Sokoła" i wojskami rosyjskimi pod dowództwem G. Papaafanasopuła odbiła się szerokim echem w całej Europie zyskując miano:"Polskie Termopile". Kamień nagrobny przyciągnęli ręcznie na mogiłę mieszkańcy Węgrowa i okolic w 1917 r.

5. Węgrów

Wracamy na szlak i dojeżdżamy do Węgrowa. Ta dawna osada handlowa prawa miejskie otrzymała w 1441 r. z rąk księcia Bolesława IV. W latach 1664 - 1762 Węgrów, jako miasto prywatne, był własnością rodu Krasińskich herbu Ślepowron, którzy ufundowali dwa wybitne w skali krajowej zabytki: bazylikę pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP oraz kościół i klasztor Reformatów. Obie świątynie projektował słynny architekt Tylman van Gameren, ozdabiał freskami znakomity malarz włoski Michał Anioł Palloni, wybitny rzeźbiarz Andrzej Schlüter pozostawił w nich kilka znakomych posągów. Zwolenników mocniejszych wrażeń skusi do odwiedzenia zakryta bazyliki słynne metalowe zwierciadło zwane Lustrem Twardowskiego, którego używał sławny mag do swoich czarnoksięskich sztuczek. Lustro przynosi pecha (m. in. Napoleonowi) i lepiej nie przeglądać się w nim, aby nie prowokować złego fatum. Ponadto w Węgrowie warto odwiedzić kościół protestancki z 1679 r. (najstarszy zabytek drewniany w regionie) i cmentarz z XVII w. ze starymi kamiennymi nagrobkami szkockich tkaczy sprowadzonych przez znanego z"Potopu" księcia Bogusława Radziwiłła, jednego z właścicieli miasta.

6. Szlak siedzib ziemiańskich.

Za Węgrowem, jadąc w kierunku na Łochów, rozpoczyna się szlak siedzib ziemiańskich.

Obiektem wartym szczególnej uwagi jest pałac w Starejwsi, rezydencja rodów magnackich: Kisków, Radziwiłłów (m. in. osławionego ks. Bogusława , opisanego w"Potopie" przez Sienkiewicza) Krasińskich, Golicyńów i Ossolińskich. Pałac z XVII w. , otoczony wielkim parkiem, przebudowany w poł. XIX w. przez rosyjskiego księcia Sergiusza Golicyna jako prezent ślubny dla pięknej żony, Marii z Jezierskich, w stylu nawiązującym do gotyku angielskiego, wygląda jak zamek z epoki elżbietańskiej. Obecnie pałac mieści ośrodek szkoleniowy NBP. Udostępniony jest do zwiedzania po wcześniejszej rezerwacji.

7. Paplin

O kilka kilometrów dalej leży Paplin, wieś o nazwie pochodzenia jaćwieskiego, a w nim piękny dwór modrzewiowy zbudowany w połowie XVIII w. dla Glinków, przebudowany w połowie II wieku XIX przez Cieleckich, położony w starym parku krajobrazowym.

8. Kamionna.

Następny obiekt wart uwagi to klasycystyczny dwór murowany Godlewskich z I poł. XIX w. Typowy przykład siedziby wiejskiej z II ćwierci XIX w. , pierwotnie otoczony sześćohektarowym parkiem, solidnie przetrzebionym przez burze dziejowe.

W Kamionnie proponujemy kolejną wycieczkę w bok od szosy głównej -do Baczek. Widok ogromnego dworu modrzewiowego Starzeńskich z XVIII w. , zatopionego we wspaniałej zieleni starych drzew, wynagrodzi nam trudy podróży, a niezwykle historie o podziemnych przejściach, tajnej kaplicy ariańskiej i ukrytej w starym lamusie łoża masońskiej pobudzą wyobraźnię. Urocze to miejsce, oaza ciszy i spokoju, obecnie mieści prywatny pensjonat.

9. Łochów

Łochów - miasto - i kolejny dwór zaprojektowany przez sławnego architekta Bolesława Podczaszyńskiego w 1876 r. Nowatorskim rozwiązaniem było zastosowanie żeliwnych kolumn w ganku i na werandzie. Mieszkali tu niegdyś Hornowscy, Zamoyscy i Kurnatowscy. Obecnie własność prywatna.

10. Gwizdały

I na koniec wycieczki miła niespodzianka - Muzeum Gwizdków w miejscowości nomen - omen Gwizdały. W szkole podstawowej zebrano kilka tysięcy różnego typu gwizdków z całego świata. Bardzo oryginalna i sympatyczna kolekcja.

[>>>Link do galerii Szlaku Doliny Liwca<<<](#)

Opracował Roman Postek